

RNI No. MAHBIL /2009/31747

महाराष्ट्र शासन राजपत्र

असाधारण भाग एक-ल

वर्ष ५, अंक १०२]

बुधवार, नोव्हेंबर ६, २०१९/कार्तिक १५, शके १९४१

[पृष्ठे ३६, किंमत : रुपये १६.००

असाधारण क्रमांक २९१

प्राधिकृत प्रकाशन

(केंद्रीय) औद्योगिक विवाद अधिनियम व मुंबई औद्योगिक संबंध अधिनियम यांखालील
(भाग एक, चार-अ, चार-ब आणि चार-क यांमध्ये प्रसिद्ध केलेल्या अधिसूचना, आदेश व निवाडे यांव्यतिरिक्त)
अधिसूचना, आदेश व निवाडे.

उद्योग, ऊर्जा व कामगार विभाग

मादाम कामा मार्ग, हुतात्मा राजगुरु चौक

मंत्रालय, मुंबई ४०० ०३२, दिनांक ६ नोव्हेंबर २०१९

अधिसूचना

कारखाने अधिनियम, १९४८.

क्रमांक एफएसी-२०१९/प्र.क्र. ३५/कामगार-४.— कारखाने अधिनियम, १९४८ (१९४८ चा त्रेसष्ठ) (यात यापुढे ज्याचा “उक्त अधिनियम” असा उल्लेख करण्यात आला आहे) च्या कलम ६४ च्या पोट-कलम (१) आणि (२) तसेच कलम ११२ अन्वये प्रदान करण्यात आलेल्या अधिकारांचा आणि याबाबतीत महाराष्ट्र शासनास समर्थ करणा-या इतर सर्व अधिकारांचा वापर करून महाराष्ट्र शासन याद्वारे महाराष्ट्र कारखाने नियम, १९६३ मध्ये आणखी सुधारणा करण्यासाठी पुढील नियम तयार करीत आहे. हे नियम उक्त अधिनियमाच्या कलम ११५ द्वारे आवश्यक असल्याप्रमाणे यापूर्वी प्रसिद्ध करण्यात आलेले आहेत.

नियम

१. (१) या नियमांना महाराष्ट्र कारखाने (सातवी सुधारणा) नियम, २०१९ असे म्हणता येईल.
(२) नियम १००, १०१ आणि १०२ हे महाराष्ट्र शासनाच्या राजपत्रात प्रसिद्ध झाल्याच्या दिनांकापासून पुढील पाच वर्षे अंमलात राहतील.
२. महाराष्ट्र कारखाने नियम, १९६३ यातील नियम १००, १०१ आणि १०२ ऐवजी पुढील नियम दाखल करण्यात येतील :—
१००. पर्यवेक्षकीय किंवा व्यवस्थापकीय किंवा गोपनीय स्वरूपाची पदे धारण करणा-या म्हणून ठरविण्यात आलेली व्यक्ती,—
(१) जर त्यांच्या नेहमीच्या कामाचा भाग म्हणून त्यांना अंगमेहनतीचे काम किंवा लिपिकीय स्वरूपाचे काम करावे लागत नसेल तर कलम ६४ मधील पोट-कलम (१) च्या अर्थातर्गत पुढील व्यक्तींना कारखान्यात पर्यवेक्षकीय किंवा व्यवस्थापकीय पदे धारण करणा-या व्यक्ती म्हणून समजण्यात येईल :—
(एक) व्यवस्थापक, उप व्यवस्थापक, सहायक व्यवस्थापक, उत्पादन व्यवस्थापक, कामकाज व्यवस्थापक व महाव्यवस्थापक.
(दोन) विभागीय प्रमुख/सहायक विभागीय प्रमुख, विभागीय प्रभारी अधिकारी, सहायक विभागीय प्रभारी अधिकारी.
(तीन) मुख्य अभियंता, उप मुख्य अभियंता आणि सहायक अभियंता.
(चार) मुख्य रसायनतज्ज्ञ, प्रयोगशाळा प्रमुख.

(१)

- (पाच) पर्सोनेल मॅनेजर, पर्सोनेल अधिकारी.
- (सहा) कामगार अधिकारी, सहायक कामगार अधिकारी.
- (सात) कल्याण अधिकारी, अतिरिक्त कल्याण अधिकारी किंवा सहायक कल्याण अधिकारी.
- (आठ) सुरक्षितता अधिकारी.
- (नऊ) सुरक्षा अधिकारी.
- (दहा) फोरमन, चार्जमन, ओव्हरसिअर, पर्यवेक्षक.
- (अकरा) कापडगिरण्यातील जॉबर्स.
- (बारा) मुख्य भांडारपाल आणि सहायक भांडारपाल.
- (तेरा) बाष्पक सारंग किंवा जे बाष्पकाच्या बॅटरीचे प्रभारी आहेत आणि त्यांना केवळ देखरेखीचे काम करावे लागते असे बाष्पक परिचर.

(चौदा) मुख्य कारखाने निरीक्षकांच्या मते जी पर्यवेक्षकीय आणि व्यवस्थापकीय पद धारण करते आणि त्याने तसे लेखी स्वरूपात घोषित केलेले आहे अशी कोणतीही अन्य व्यक्ती.

(२) कारखान्यातील पुढील व्यक्ती या कलम ६४ च्या पोट-कलम (१) च्या अर्थातर्गत गोपनीय स्वरूपाच्या पदावर नेमण्यात आलेल्या आहेत, असे समजण्यात येईल :—

- (एक) लघुलेखक किंवा टेलेक्स ऑपरेटर,
- (दोन) कार्यालय अधीक्षक,
- (तीन) कार्यालयीन अधीक्षक नसेल त्याठिकाणी मुख्य लिपिक,
- (चार) मुख्य लेखापाल, मुख्य रोखपाल,
- (पाच) मुख्य टाईमकिपर,
- (सहा) मुख्य कारखाने निरीक्षकांच्या मते जो गोपनीय स्वरूपाचे पद धारण करते आणि त्याने तसे लेखी स्वरूपात घोषित केलेले आहे अशी कोणतीही अन्य व्यक्ती.

(३) एखादी व्यक्ती, तिच्या कामाच्या स्वरूपाच्या आधारे वरील पोट-नियम (१) किंवा (२) यामध्ये दिलेल्या व्याख्येच्या कक्षेत येते किंवा नाही ह्याविषयी कोणताही वाद निर्माण झाल्यास त्या बाबतीत मुख्य निरीक्षक लेखी आदेश काढून निर्णय देईल व तो अंतिम असेल.

(४) भोगवटादार किंवा व्यवस्थापकाने अर्ज केल्यावर मुख्य निरीक्षक वरील पोट-नियम (१) व (२) मध्ये व्याख्या करण्यात आलेल्या व्यक्ती व्यतिरिक्त अन्य कोणाही व्यक्तीस, ती कारखान्यात पर्यवेक्षकीय किंवा व्यवस्थापकीय पद धारण करणारी किंवा गोपनीय स्वरूपाच्या पदावर नेमण्यात आलेली व्यक्ती आहे असे त्याचे मत झाल्यास, अशी व्यक्ती असे पद धारण करीत आहे किंवा तिची अशा प्रकारे नेमणूक करण्यात आलेली आहे असे लेखी स्वरूपात घोषित करू शकेल.

(५) या नियमातील पोट-नियम (४) यात वर्णन केलेल्या स्वरूपाची मुख्य निरीक्षकाने यापूर्वी अस्तित्वात असलेल्या त्या बाबतीतील कोणत्याही नियमांच्या तरतुदीनुसार केलेली घोषणापत्रे ही, पोट-नियम (४) अन्वये केलेली आहेत असे समजण्यात येईल आणि ती यापुढे अंमलात राहतील.

१०१. नियम १०० मध्ये व्याख्या केलेल्या व्यक्तीची यादी आणि अतिकालिक काम हजेरीपट आणि चिठ्ठ्या,—

(१) कारखान्याचे कामकाज चालू असताना, नियम १०० मध्ये व्याख्या केलेल्या सर्व व्यक्तींची नावे आणि पदनामे दर्शविणारी यादी, प्रत्येक कारखान्यात ठेवण्यात येईल आणि ती, कारखान्यात काम चालू असेल तेव्हा सर्ववेळी निरीक्षकाला तपासणीसाठी उपलब्ध करून देण्यात येईल.

(२) या नियमांच्या पोट-नियम (एक) अन्वये ठेवण्यात आलेल्या यादीमध्ये ज्या व्यक्तीचे नाव दर्शविण्यात आलेले असेल, त्यांचे सर्वसाधारण वेतन हे वेतनप्रदान अधिनियम, १९३६ (१९३६ चा ४) वेळोवेळी सुधारित केल्याप्रमाणे उप-कलम (१), कलम ६ मध्ये नमूद केल्यापेक्षा जास्त असणार नाही आणि कलम ५९ प्रमाणे त्या व्यक्ती अतिकालिक कामाचे अतिकालिन वेतन मिळण्यास पात्र असतील. तसेच व्यवस्थापक अशा व्यक्तींना नियम ९६ प्रमाणे अतिकालिक कामाची चिठ्ठी देईल.

१०२. विवक्षित प्रौढ कामगारांना सूट देणे.— यासोबत जोडलेल्या अनुसूचीच्या स्तंभ (२) मध्ये विनिर्दिष्ट केलेल्या कारखान्यांमध्ये, उक्त अनुसूचीच्या स्तंभ (४) मध्ये विनिर्दिष्ट केलेल्या कामांवर लावलेल्या प्रौढ कामगारांना, उक्त अनुसूचीच्या स्तंभ (५) मध्ये विनिर्दिष्ट केलेल्या कलमांच्या उपबंधापासून उक्त अनुसूचीच्या स्तंभ (६) मध्ये कोणत्याही शर्ती विनिर्दिष्ट केलेल्या असल्यास त्यास अधीन राहून आणि तसेच पुढील शर्तीस अधीन राहून सूट देण्यात येईल :—

(एक) कोणत्याही स्त्री कामगारांस कोणत्याही दिवशी नऊ तासांहून अधिक तास काम करण्यास भाग पाडता येणार नाही किंवा काम करण्याची परवानगी असणार नाही.

(दोन) कलम ६४ पोट-नियम (२) मधील खंड (क) अन्वये सूट देण्यात आलेली असेल त्या संबंधात असेल त्याव्यतिरिक्त इतर बाबतीत अतिकालिक कामासह कामाच्या संबंधातील पुढील मर्यादांचे पालन करण्यात येईल :—

(अ) कोणत्याही दिवशी कामाचे एकूण तास दहाहून अधिक असणार नाहीत.

(ब) विश्रांतीची मध्यंतरी धरून एक दिवसात काम करण्याचा कालावधी हा कोणत्याही दिवशी १२ तासांपेक्षा अधिक असणार नाही.

(क) अतिकालिक कामाचे तास धरून आठवड्यात काम करण्याचे तास ६० पेक्षा अधिक असणार नाहीत.

(ड) कोणत्याही तिमाहीत अतिकालिक कामाचे एकंदर तास ११५ पेक्षा अधिक असणार नाहीत.

परंतु या खंडाचे उप-खंड (अ) आणि (ब) यानुसार लादण्यात आलेल्या मर्यादा अनुसूचीतील वर्ग आणि क्रमांक १० (१) ते (३९) या समोर विनिर्दिष्ट केलेल्या कारखान्यांमध्ये कामावर आलेल्या पाळी कामगारांच्या बाबतीत जर उक्त कामगारांना कामावर गैरहजर असलेल्या दुस-या एखाद्या पाळी कामगारांच्या जागी नंतरच्या संपूर्ण पाळीचे किंवा तिच्या काही भागाचे काम करण्यास परवानगी देण्यात आलेली असेल तर लागू होणार नाहीत.

अनुसूची

ग. क्र.	कारखान्याचा वर्ग	ज्या कलमान्वये सूट देण्यात आलेली आहे ते कलम	सूट दिलेल्या कामाचे स्वरूप	ज्या कलमांतून सूट देण्यात आलेली आहे ते कलम	शर्ती
१	सर्व कारखाने	६४ (२) (क) आणि ६४ (३) तातडीच्या दुरुस्तीकरीता आणि कलम ६१ च्या तरतुदीतून अनुषंगिक सूट यासाठी.	तातडीच्या दुरुस्त्या स्पष्टीकरण या सुटीच्या प्रयोजनासाठी तातडीच्या दुरुस्ती या अर्थ- (ए) यंत्र, यंत्र, किंवा कारखान्याची बांधणी यांच्या कोणत्याही भागाची अशा प्रकारची दुरुस्ती की, जी अंमलात आणण्यास विलंब लागल्यास मानवी जीवनास किंवा सुरक्षिततेस धोका पोहचू शकेल किंवा उत्पादन प्रक्रिया बंद पडेल; (बी) खोल समुद्रातील जहाजे आणि व्यापारी विमाने यांच्या अशा दुरुस्त्या की ज्या अशा जहाजांना किंवा विमानांना बंदरे किंवा विमानतळ येथून योग्यवेळी निघून जाता यावे किंवा त्यांना यथास्थिती सागरी प्रवासक्षम अथवा हवाई प्रवासक्षम स्थितीत त्यांचे नित्याचे प्रचालन चालू ठेवता यावे म्हणून आवश्यक आहेत, आणि (सी) चलन शक्तीत (motive power) बदल करण्याचा उदा. बाष्प शक्ती-ऐवजी विद्युत शक्ती किंवा त्याउलट वापर करण्याचा संबंधातील त्यावेळच्या दुरुस्त्या जेव्हा अशी कामे नेहमीची उत्पादन प्रक्रिया थांबविल्याशिवाय करणे शक्य नसते, परंतु तातडीच्या दुरुस्त्यात अंधुनमधून करावयाची स्वच्छतेची व डागडुगीची कामे समाविष्ट असणार नाहीत.	कलम ५१, ५२, ५४, ५५, ५६ आणि ६१.	(एक) भोगवट्याद्वारे किंवा व्यवस्थापकाने असे काम सुरु झाल्यावर २४ तासांच्या आत तातडीच्या दुरुस्त्या, विषयाचे बिनचूक स्वरूप, ज्या वेळेपासून अशा कामास प्रारंभ झाला ती निश्चित वेळ आणि अशा कामावर लावलेल्या सर्व व्यक्तींची यादी या बाबी नमूद असलेली नोटीस निरीक्षकांना पाठविली पाहिजे. अधिनियमाच्या कलम १०८(२) अन्वये अशा नोटीसीची एक प्रत कारखान्यामध्ये लावली पाहिजे. तातडीच्या दुरुस्तीचे काम पूर्ण झाल्यावर २४ तासांच्या आत आधीच्या नोटीसीमध्ये नमूद केलेल्या प्रत्येक कामगारांच्या संबंधात नमूना क्र. १५ मध्ये केलेल्या नोंदीच्या प्रतीसह निरीक्षकांना तशा अर्थाची नोटीस पाठविली पाहिजे. (दोन) कोणत्याही कामगारास अशा दुरुस्तीच्या कामात कुठल्याही दिवशी पंधरा तासांपेक्षा जास्त एकामागे एक येणाऱ्या ३ दिवसांत ३१ तासांपेक्षा जास्त, किंवा त्याची अशा कामावर नियुक्ती झाल्यापासून सुरु होणाऱ्या एकामागून एक येणाऱ्या सात दिवसांच्या प्रत्येक कालावधीत ६६ तासांपेक्षा जास्त काळ काम करावयास भाग पाडू नये किंवा करू देऊ नये. (तीन) कारखान्यात तातडीची "दुरुस्ती" म्हणून करण्यात येणारे कोणतेही काम हे "तातडीची दुरुस्ती" नाही असे जर निरीक्षकांचे मत झाले तर त्याने त्या संदर्भात व्यवस्थापकावर

					आदेश बजावेत आणि अशा कामाच्या बाबतीत व्यवस्थापकाने कुठल्याही कामगारास कलम ५१, ५२, ५४, ५५, ५६ चा भंग करून काम करावयास भाग पाडू नये आणि अधिनियमाच्या कलम ६१ चे पालन करावे. (चार) कुठल्याही कामगारास किमान अर्धा-तास विश्रांतीचे वा जेवण्याचे मध्यंतर दिल्याशिवाय ६ तासांपेक्षा अधिक काळापर्यंत काम करण्यास भाग पाडू नये किंवा देऊ नये. (पाच) अधिनियमाचे कलम ५३ आणि नियमातील नियम ९५ व ९६ चे पालन केले पाहिजे.
२	जेथे अखंड प्रक्रिया चालते अशा कारखान्या-व्यतिरिक्त इतर सर्व कारखाने	६४ (२) (ख) पूर्वतयारीचे किंवा पूर्व स्वरूपाचे काम यासाठी	(अ) कारखान्यातील मिल गिअरींग, डायलिंग किंवा प्रकाश योजनेची विद्युत उपकरणे, यांत्रिकी किंवा विद्युत शक्तीवर घालणारी उच्चलन यंत्रे किंवा लिफ्ट आणि याफेचे किंवा पाण्याचे पार्सप किंवा पम्पस् याबद्दलची नित्याची करावयाची देखभालीची कामे. (ब) विभागातील तेल काम करणारे, आणि (क) विद्युत मोटर्स, यांच्याशी जोडलेले स्विच गिअर्स यांची सुरु करण्याची, थांबविण्याची आणि सुस्थितीत ठेवण्याची कामे करणारे कामगार.	५१, ५४, ५५ आणि ५६.	(एक) कोणत्याही कामगारास आठ तासांपेक्षा अधिक काळ असलेल्या पाळीत काम करण्यास भाग पाडू नये किंवा करू देऊ नये. (दोन) अशा प्रकारची कामे करण्याची परवानगी दिलेल्या कामगारांना जेवण्याची व विश्रांतीची मध्यंतरे देण्यात यावीत. (तीन) नियम ९५ आणि ९६ च्या तरतुदीचे पालन करावे.
३	सर्व कारखाने	६४ (२) (ग) अपरिहार्यपणे वारंवार खंडित होणाऱ्या स्वरूपाच्या कामासाठी.	(१)(अ) प्रकाश योजनेचे, वायुवीजनाचे, कृत्रिम आद्रीकरणाचे उपकरण संच घालविणाऱ्यांनी करावयाची कामे. (ब) आग पंपवाल्यांनी आणि सर्व अग्निशमक कर्मचाऱ्यांनी करावयाचे काम. (२) टेलिफोन ऑपरेटर व टेलेक्स ऑपरेटर.	५१, ५४, ५५ आणि ५६	(एक) कोणत्याही कामगारास आठ तासांपेक्षा जास्त काळ असलेल्या पाळीत काम करण्यास भाग पाडू नये किंवा करू देऊ नये. (दोन) अशा कामावर काम करण्याची परवानगी दिलेल्या सर्व कामगारांना जेवण आणि विश्रांतीसाठी मध्यंतरे देण्यात आली पाहिजे. (तीन) नियम ९५ व ९६ च्या तरतुदीचे पालन करावे.
४	सर्व कारखाने	६४(२) (ज) इंजिन घरे,	इंजिनघरे किंवा बाष्पकगृहे यामध्ये काम करणारे शक्ती संयंत्र किंवा परिषण यंत्रसामग्री किंवा क्राईम मूव्हर्स	५१ आणि ५२	कलम ५३, नियम ९५ व ९६ च्या तरतुदीचे पालन करावे.

	बाधकगृहे, शक्ति संयंत्र (पावर प्लंट) किंवा परिषण यंत्रसामग्री यांच्या संबंधातील कामासाठी.	यांचे काम पहाणारे कामगार.		
५ सर्व कारखाने	६४ (२) (त्र) माल चढविण्याचे व माल उतरविण्याचे काम.	रेल्वेच्या वाघिणीमध्ये किंवा लॉन्गमध्ये किंवा मालमोटारीमध्ये माल चढविण्याच्या किंवा त्यातून माल उतरवण्याच्या किंवा माल धक्क्यावर चढवण्याच्या किंवा माल उतरवण्याच्या कामावर लावलेले कामगार.	५९, ५२, ५४, ५५ आणि ५६.	(एक) कोणत्याही कामगारास आठ तासांपेक्षा जास्त काळ असलेल्या पाळीत काम करण्यास भाग पाडू नये किंवा करू देऊ नये. (दोन) अशा कामावर काम करण्याची परवानगी दिलेल्या सर्व कामगारांना जेवणासाठी व विश्रांतीसाठी मध्यंतरे देण्यात यावीत. (तीन) कलम ५३ आणि नियम ९५ व ९६ चे पालन करावे.
६ कॉरबॅनिक ऑसिड गॅस तयार करण्याचे कारखाने.	६४ (२) (ख) पूर्व तयारीचे किंवा पुरक स्वरूपाचे काम यांसाठी	बंद बायलर प्रज्वलीत करण्याचे फायरमनचे काम.	५९, ५४ आणि ५५.	(एक) या सुटीचा लाभ बंद असलेला प्लंट, ज्या दिवशी पुन्हा चालू करण्यात येईल त्याच दिवशी घेण्यात यावा. (दोन) कोणत्याही कामगारास आठ तासांपेक्षा अधिक काळ असलेल्या पाळ्यात काम करण्यास भाग पाडू नये किंवा करू देऊ नये. (तीन) अशा कामावर काम करण्यास परवानगी दिलेल्या सर्व कामगारांना जेवण व विश्रांतीसाठी मध्यंतरे देण्यात यावीत. (चार) नियम ९५ व ९६ च्या तरतुदींचे पालन करण्यात यावे.

७	(१) कापड छपाई कारखाने किंवा विभाग	६४ (२) (ख) पूर्व तयारीचे किंवा पूरक स्वरूपाचे काम यासाठी.	कापडाची छपाई सन्कोरायझिंग, फिनिशिंग, मर्सरायझिंग या प्रमुख प्रक्रियांच्या पूर्व तयारीचे किंवा पूरक स्वरूपाचे काम.	५९, ५४ आणि ५६	नियम ९५ व ९६ च्या तरतुदींचे पालन करण्यात यावे.
	(२) सूत कताई व विणारी गिरण्या.	६४ (२) (ख) पूर्व तयारीचे किंवा पूरक स्वरूपाचे काम यासाठी.	ब्लोरुममधील धुरांडी स्वच्छ करण्याच्या कामाचा अंतर्भाव असलेले काम.	५९, ५४ आणि ५६	नियम ९५ व ९६ च्या तरतुदींचे पालन करण्यात यावे.
	(३) फिल्म स्टुडिओ.	६४ (२) (ख) पूर्व तयारीचे किंवा पूरक स्वरूपाचे काम यासाठी.	चित्रपटाच्या चित्रीकरणाच्या दृष्टीने आवश्यक असलेले पूर्व तयारीचे किंवा पूरक स्वरूपाचे सर्व काम.	५९, ५४ आणि ५६	नियम ९५ व ९६ च्या तरतुदींचे पालन करण्यात यावे.
८.	डाईंग किंवा ब्लिचिंग कारखाने किंवा विभाग.	६४ (२) (ख) पूर्व तयारीचे किंवा पूरक स्वरूपाचे काम यासाठी.	फोरमनने करावयाची कामे.	५९, ५४, ५५ आणि ५६	(एक) कोणत्याही कामगारास ८ तासांहून अधिक काळाच्या पाळीत काम करण्यास भाग पाडू नये किंवा करू देऊ नये. (दोन) अशा प्रकारचे काम करण्यास परवानगी दिलेल्या सर्व कामगारांना जेवणाची आणि विश्रांतीची मध्यंतरे दिली पाहिजेत. (तीन) नियम ९५ व ९६ च्या तरतुदींचे पालन करण्यात यावे.

९. (१) विटांच्या भट्ट्या.	६४ (२) (घ) तांत्रिक कारणांसाठी सतत चालू ठेवावे लागणारे काम यांसाठी.	फायरमनचे भट्ट्यांवरील काम.	कलम ५५	(एक) कोणत्याही कामगारास ८ तासांहून अधिक काळाच्या पाळीत काम करण्यास भाग पाडू नये किंवा करू देऊ नये. (दोन) अशा प्रकारचे काम करण्यास परवानगी दिलेल्या सर्व कामगारांना जेवणाची आणि विश्रांतीची मध्यंतरे दिली पाहिजेत.
(२) काजू बियांचे कारखाने.	वरीलप्रमाणे	तेल गाळण्याचे काम.	कलम ५५	वरीलप्रमाणे
(३) कापडावर छपाई आणि प्रक्रिया करणारे कारखाने.	वरीलप्रमाणे	कापडांवरील छपाई, ब्लिचिंग, फिनिशिंग, मसुरायझिंग, रिझिंग, डाईंग, सिंगरींग आणि सनफोरेझिंग यांची कामे.	कलम ५५	वरीलप्रमाणे
(४) धातूच्या घडीच्या नळ्या उत्पादन करणारे कारखाने.	वरीलप्रमाणे	काम करताना सतत प्रक्रिया चालू ठेवावी लागत असेल तर धातूच्या घडीच्या नळ्यांचे पेंद्री, कोटिंग, ड्राईंग यांचे काम.	कलम ५५	वरीलप्रमाणे
(५) सायकल निर्मिती, स्वयंचलित वाहने निर्मिती आणि पोलादी फर्निचर समिती.	वरीलप्रमाणे	रंगकाम आणि इन्सुलिंग विभाग यांचे काम आणि अर्धस्वयंचलित प्लेटिंग प्लॉटचे काम.	कलम ५५	वरीलप्रमाणे.
(६) इन्सुलड वायर उत्पादन करणारे कारखाने.	वरीलप्रमाणे	धातूच्या तारांना इन्सुलिंग करण्याचे काम.	कलम ५५	वरीलप्रमाणे.
(७) लोह व अलॉय धातुचे कारखाने	वरीलप्रमाणे	हॉट रोलिंगची कामे.	कलम ५५	वरीलप्रमाणे.
(८) पीठाच्या गिरण्या.	वरीलप्रमाणे	सर्व कामे.	कलम ५५	वरीलप्रमाणे.
(९) गोंद तयार करणारे कारखाने.	वरीलप्रमाणे	तुकडे करणे, घुस काढणे, दळणे व आवेष्टित या संबंधीची कामे.	कलम ५५	वरीलप्रमाणे.

(१०) भारत सरकारची टंकसाळ.	वरीलप्रमाणे	वित्तविवेक आणि त्यातील धातुंचा गाळ धुणे याबद्दलची कामे.	कलम ५५	वरीलप्रमाणे.
(११) चामडी कापडाचे कारखाने.	वरीलप्रमाणे	पीव्हीसीचा थर देणे, गरम हवेच्या भट्टीत सुकविणे व एकत्रित करणे, उमटरेखन करणे यांसारखे अखंड करण्याचे काम.	कलम ५५	वरीलप्रमाणे.
(१२) धुन्याच्या भट्ट्या	वरीलप्रमाणे	भट्ट्या चालविण्यासाठी करावी लागणारी कामे.	कलम ५५	वरीलप्रमाणे.
(१३) तेलाच्या गिरण्या.	वरीलप्रमाणे	सतत प्रक्रिया चालू ठेवण्यासाठी करावयाचे काम.	कलम ५५	वरीलप्रमाणे
(१४) सेनासामग्री तयार करण्याचे कारखाने.	वरीलप्रमाणे	मेन्टिंग शॉप, स्टाफ ऑनिलिंग, फर्नेस, गॅस उत्पादन यंत्रे, वीज उपकेंद्र, पाणी व वीज वाटप विभाग यांमधील कामे.	कलम ५५	वरीलप्रमाणे.
(१५) औषध निर्मिती कारखाने.	वरीलप्रमाणे	सतत चालणाऱ्या प्रक्रियेतील सर्व कामे.	कलम ५५	वरीलप्रमाणे.
(१६) प्लॅस्टिकचे कारखाने.	वरीलप्रमाणे	प्लॅस्टिक इंजेक्शन मोल्डींग आणि एक्सट्रुजन यंत्रावरील कामे.	कलम ५५	वरीलप्रमाणे.
(१७) मातीची भांडी बनविणारे कारखाने.	वरीलप्रमाणे	आगवाल्यांची भट्टीवरील कामे.	कलम ५५	वरीलप्रमाणे.
(१८) लाखेचे कारखाने.	वरीलप्रमाणे	भट्ट्यांवर नेमलेले कामगार.	कलम ५५	वरीलप्रमाणे
(१९) गाळण्याचे व शुध्दी करण्याचे कारखाने.	वरीलप्रमाणे	(१) रिड्यूसिंग भट्टीवरील कामे. (२) इलेक्ट्रोलिटिक रिफायनिंगशी संबंधित अखंड प्रक्रियेची सर्व कामे.	कलम ५५	वरीलप्रमाणे
(२०) साबण कारखाने	वरीलप्रमाणे	साबण उकळविण्याच्या पात्रांवर आणि सुकविण्याच्या पात्रांवर करावयाचे काम.	कलम ५५	वरीलप्रमाणे
(२१) सोडीयम व पोटॅशियम बायक्रोनेट कारखाने.	वरीलप्रमाणे	सर्व प्रकारची कामे.	कलम ५५	वरीलप्रमाणे
(२२) सूत कटाई आणि विणई गिरण्या.	वरीलप्रमाणे	उष्ण हवा सायझिंग यंत्रावर करण्यात येणारी कामे.	कलम ५५	वरीलप्रमाणे

१० (१) ऑसिटी-लीनचे कारखाने.	६४ (२) (ख) तांत्रिक कारणांसाठी सतत कराव्या लागणाऱ्या कामासाठी प्रक्रिया संदर्भातील कामे.	वायुनिर्मिती व सिलिंडर भरण्याची कामे.	कलमे ५१, ५२, ५४, ५५ आणि ५६.	वरीलप्रमाणे. (लीन) नियम ९५ व ९६ च्या तरतुदी पाळल्या पाहिजेत. (चार) कलम ५३ चे पालन अशा प्रकारे करण्यात यावे की, अशा कामगारांना कलम ५२ (१) खाली लागूपाठ येणाऱ्या चार कायदेशीर सुट्ट्यांचा समावेश असलेल्या प्रत्येक कालावधीत किमान दोन सुट्ट्या घेता येतील. (पाच) कामावर न आलेल्या एखाद्या कामगाराच्या गैरहजेरीत एखाद्या पाळी कामगारास नंतरच्या सर्व पाळीचे किंवा तिच्या भागाचे काम या अटीवर करू देता येईल की, या पाळी कामगाराची नंतरची पाळी कामगार ज्या पाळीचा असेल ती पाळी संपण्याच्या विनिर्दिष्ट वेळेपासून १६ तासांचा अवधी संपण्यापूर्वी सुरु होता कामा नये.
(२) कार्बोनिक ऑसिड ६४(२) (ख) गॅसचे कारखाने.	६४ (२) (ख)	फायरमन, पंप्स चालविणारे, संयंत्र चालक, तेल घालणारे, सिलिंडर भरणारे यांनी करावयाची कामे.	कलमे ५१, ५२, ५४, ५५ आणि ५६.	कामावर न आलेल्या एखाद्या कामगाराच्या गैरहजेरीत एखाद्या पाळी कामगारास नंतरच्या सर्व पाळीचे किंवा तिच्या भागाचे काम या अटीवर करू देता येईल की, या पाळी कामगाराची नंतरची पाळी कामगार ज्या पाळीचा असेल ती पाळी संपण्याच्या विनिर्दिष्ट वेळेपासून १६ तासांचा अवधी संपण्यापूर्वी सुरु होता कामा नये.
(३) कार्बोनिक गॅस घनीभवन करण्याच्या कर्मशाळा.	वरीलप्रमाणे	फायरमन, पंप्स चालविणारे, संयंत्र चालक, तेल घालणारे, सिलिंडर भरणारे यांनी करावयाची कामे. ब्लॉक आवेष्टीत करण्याखेरीजची इतर सर्व कामे.	कलमे ५१, ५२, ५४, ५५ आणि ५६.	वरीलप्रमाणे
(४) सिमेंटचे कारखाने आणि ऑस्वेस्टॉस सिमेंटचे कारखाने.	वरीलप्रमाणे	सतत चालू असणाऱ्या प्रक्रियांची सर्व कामे.	वरीलप्रमाणे	वरीलप्रमाणे
(५) रासायनिक कारखाने	वरीलप्रमाणे	सतत चालू असणाऱ्या प्रक्रियांची सर्व कामे.	वरीलप्रमाणे	वरीलप्रमाणे
(६) रासायनिक पदार्थांचे कारखाने.	वरीलप्रमाणे	ऑक्सीडेटेड कार्बन तयार करण्यासंबंधीची प्रक्रिया.	वरीलप्रमाणे	वरीलप्रमाणे

(१०) चलाचित्रपट संस्करण कारखाने.	वरीलप्रमाणे	चित्रफिती तयार करून धुण्याच्या सर्व प्रक्रियांतील कामे.	वरीलप्रमाणे	वरीलप्रमाणे
(८) कोल वायुचे कारखाने.	वरीलप्रमाणे	रिसॉर्ट हाऊस व वॉटर गॅस प्लॉटमधील सर्व कामे, कोळसा उतरविणे, कोळसा साठविण्याची टाकी भरणे व कोक वाहून नेणे वगैरेसंबंधी यार्डमधील मजुरांची कामे, यक्रनलिका, बाष्पके, स्टेशनमीटर गव्हर्नर्स संबंधीची कामे.	वरीलप्रमाणे	वरीलप्रमाणे
(९) कॉम्प्युटर्सची यंत्रसामग्री.	वरीलप्रमाणे	सर्व प्रकारची कामे.	वरीलप्रमाणे	वरीलप्रमाणे
(१०) मिठाई बनविण्याचे कारखाने किंवा विभाग.	वरीलप्रमाणे	चॉकलेटच्या स्वादाचे व माल्टयुक्त असे अन्नपदार्थ बनविण्याची व चॉकलेट तयार करण्याचे कामे.	वरीलप्रमाणे	वरीलप्रमाणे
(११) अशुध्द खनिज तेल आणि पेट्रो केमिकल शुद्धीकरणाचे कारखाने.	वरीलप्रमाणे	(अ) संयंत्र चालकांनी अग्निशामक यंत्रचालकांनी, प्रयोगशाळा चाचणीकारांनी, विश्लेषकांनी, अखंड प्रक्रियेशी संबंधित अशा देखभाल आणि उपकरण विभागातील कर्मचारी वर्गाने आणि ड्रेसर्स व नमुना घेणाऱ्यांनी करावयाची सर्व कामे. (ब) सुरक्षायंत्र चालकांकडून केली जाणारी कामे.	वरीलप्रमाणे	वरीलप्रमाणे
(१२) डेक्स्ट्रिन उत्पादनाचे कारखाने.	वरीलप्रमाणे	सतत प्रक्रिया चालणारी कामे.	वरीलप्रमाणे	वरीलप्रमाणे
(१३) आसवनी	वरीलप्रमाणे	निरनिराळ्या मूळ पदार्थापासून साखर काढण्याची कामे, उसाचा रस आंबवणे व आंबलेल्या रसापासून मद्य गाळणे.	वरीलप्रमाणे	वरीलप्रमाणे
(१४) कारखान्याचे विद्युत संचालक, विद्युत भरण विभाग.	वरीलप्रमाणे	विद्युत संचालक विद्युतभरणा संबंधीची कामे.	वरीलप्रमाणे	वरीलप्रमाणे

(१५) बीजग्रहण केंद्र किंवा उपकेंद्र	वरीलप्रमाणे	शिसिटींग व डिस्ट्रिब्युशन, स्विच मिअर लॉईटनिंग, अरिस्टर्स सिंक्रोनास आणि इतर कंटेन्सर्स व रोटररी स्टॅटिक कंटेन्सर्स यांच्यासह ट्रान्सफॉर्मर्स आणि सहाय्यकारी यंत्रसामग्री चालविणे व सुस्थितीत ठेवणे.	वरीलप्रमाणे	वरीलप्रमाणे
(१६) इलेक्ट्रॉनिक भाग निर्मितीचे कारखाने.	वरीलप्रमाणे	कार्बन रेजिस्टर्सचे वॅल्विंग, लॅकरींग आणि कलर कोटींग विषयीची कामे.	वरीलप्रमाणे	वरीलप्रमाणे
(१७) लोह व अलोह धातुचे कारखाने	वरीलप्रमाणे	हॉट रोलिंग करण्याची कामे.	वरीलप्रमाणे	वरीलप्रमाणे
(१८) काच कारखाने.	वरीलप्रमाणे	अखंडपणे चालणाऱ्या कार्टरींग व पॅकिंग यांच्यासह सतत प्रक्रिया चालणारी सर्व कामे.	वरीलप्रमाणे	वरीलप्रमाणे
(१९) ग्लिसरीनचे कारखाने.	वरीलप्रमाणे	सतत प्रक्रिया चालू असणारी सर्व कामे	वरीलप्रमाणे	वरीलप्रमाणे
(२०) इंड्रॉलिक पंपींग स्टेशन.	वरीलप्रमाणे	सर्व कामे.	वरीलप्रमाणे	वरीलप्रमाणे
(२१) बर्फ तयार करण्याचे कारखाने.	वरीलप्रमाणे	इंजिन व कॉम्प्रेसर यांवरील चालक व मदतनीस यांचे व तेलवाले यांची कामे.	वरीलप्रमाणे	वरीलप्रमाणे
(२२) मॅग्नेशियम क्लोराईड उत्पादनाचे कारखाने.	वरीलप्रमाणे	अर्क (Concentrate) भरण्यासंबंधी कामे.	वरीलप्रमाणे	वरीलप्रमाणे
(२३) दुग्धशाळा	वरीलप्रमाणे	दूध गोळा करणे, थंड करणे, त्यावर पाश्चरायझिंगची प्रक्रिया करणे, ते साठवून ठेवणे, वाटल्यामध्ये भरणे आणि खोक्यात भरणे या विषयीची सर्व कामे.	वरीलप्रमाणे	वरीलप्रमाणे
(२४) तेल टाक्यांची यंत्रणा.	वरीलप्रमाणे	अ) पंपींगच्या कामाच्या संबंधात कामगारांकडून केले जाणारे काम. ब) भट्टयांवरील कर्मचारी व आगवाले यांच्याकडून केले जाणारे काम. क) सुरक्षितता यंत्रणेच्या कर्मचाऱ्यांकडून केले जाणारे काम.	वरीलप्रमाणे	वरीलप्रमाणे

(२५) ऑक्सिजन निर्मितीचे कारखाने.	वरीलप्रमाणे	इंजिन आणि संयंत्र चालक, तेलवाले यांची सिलिंडर भरण्याची कामे.	वरीलप्रमाणे	वरीलप्रमाणे
(२६) कागद, कार्डबोर्ड आणि स्ट्रॉबोर्ड तयार करण्याचे कारखाने.	वरीलप्रमाणे	चॉपर्स, डायझेस्टर्स, निडर्स, स्टेनर्स आणि वॉशर्स यांवरील काम आणि विटर्स, कागदनिर्मिती यंत्रे, पंपाची संयंत्रे, रिलर्स आणि कटर्स या यंत्रांवरील कामे.	वरीलप्रमाणे	वरीलप्रमाणे
(२७) औषधांचे कारखाने.	वरीलप्रमाणे	रासायनिक संयंत्रामधील सतत चालणाऱ्या प्रक्रियांतील कामे.	वरीलप्रमाणे	वरीलप्रमाणे
(२८) फोनोग्राफिक-क डिक्स निर्मितीचे कारखाने.	वरीलप्रमाणे	मॅट्रिक्स विभागातील सर्व कामे.	वरीलप्रमाणे	वरीलप्रमाणे
(२९) पॉर्टिशियम क्लोरेट उत्पादनाचे कारखाने	वरीलप्रमाणे	तेल विभागातील कामे.	वरीलप्रमाणे	वरीलप्रमाणे
(३०) कोणत्याही प्रकारे वीज निर्मिती करणारे सार्वजनिक विद्युत कारखाने आणि कोणत्याही प्रकारे वीज निर्मिती करणाऱ्या इंजिन खोल्या आणि वाष्पक विभाग.	वरीलप्रमाणे	मूलगतजनक, सहाय्यकारी यंत्रसामग्री, जनित्रे, ट्रान्सफॉर्मर्स आणि स्विचगिअर्स व इंजिन आणि वाष्पके व त्यांच्या सहाय्यक यंत्रणा चालवणे व त्यांची देखभाल करणे.	वरीलप्रमाणे	वरीलप्रमाणे
(३१) सार्वजनिक पम्पिंग व कॉम्प्रेसर स्टेशन.	वरीलप्रमाणे	पंप्स आणि कॉम्प्रेसर यांची नियमित व विघाडानंतरची देखभाल	वरीलप्रमाणे	वरीलप्रमाणे
(३२) रबर उत्पादन आणि रबर टायरचे कारखाने.	वरीलप्रमाणे	रबराच्या क्युरिंग प्रक्रियेतील सर्व कामे.	वरीलप्रमाणे	वरीलप्रमाणे
(३३) चांदी शुध्दीकरणाचे कारखाने.	वरीलप्रमाणे	सर्व कामे.	वरीलप्रमाणे	वरीलप्रमाणे

(३४) सावण तयार करण्याचे कारखाने.	वरीलप्रमाणे	(१) अखंड सावणनिर्मिती संयंत्रामधील सतत घालणाऱ्या प्रक्रियेतील काम. (२) अखंडपणे घालणारे कार्टनिंग व पॅकिंग यासह सिन्थेटिक डिटर्जंट संयंत्रामधील सतत प्रक्रिया चालू असणारे सर्व काम.	वरीलप्रमाणे	वरीलप्रमाणे
(३५) सोडियम व पोटॅशियम बाय कार्बोनेट तयार करण्याचे कारखाने.	वरीलप्रमाणे	भट्ट्या व स्फटिकीकरण यंत्रणा येथील काम.	वरीलप्रमाणे	वरीलप्रमाणे
(३६) स्टार्व उत्पादन करण्याचे कारखाने.	वरीलप्रमाणे	अभियांत्रिकी आणि कर्मशाळा विभाग यांच्या व्यतिरिक्त इतर सर्व कामे.	वरीलप्रमाणे	वरीलप्रमाणे
(३७) साखर कारखाने.	वरीलप्रमाणे	ऊस प्राप्त करणे व त्याचे वजन करणे येथपासून साखर पोत्यात भरण्यापर्यंतची सर्व कामे.	वरीलप्रमाणे	वरीलप्रमाणे
(३८) बनस्पती तेलाचे हैड्रोजनेशन करणारे कारखाने.	वरीलप्रमाणे	तेलाचे शुद्धीकरण, ब्लिचिंग, गालणी, हैड्रोजन निर्मिती, हैड्रोजनेटिंग विंगधी करणे प्रक्रिया, प्राणवायुचे संपीडन, सिलिंडर भरणे यांची कामे.	वरीलप्रमाणे	वरीलप्रमाणे
(३९) निःसत प्रक्रिया संयंत्र असणारे कारखाने.	वरीलप्रमाणे	सतत प्रक्रिया चालणारे काम.	वरीलप्रमाणे	वरीलप्रमाणे
११ कापसातील सरकी काढण्याचे काम करणारे कारखाने.	कलम ६४ (२) (ख) पूर्व तयारीचे किंवा पुरक स्वरूपाचे काम यासाठी कलम ६४ (२) (च) ठराविक हंगामात करावयाचे	जिन फिटर, मोथी आणि यंत्राला तेल देणारे यांच्याकडून केली जाणारी कामे.	५१, ५२, ५४, ५५, ६५ आणि ६९.	१० (१) आणि (६) मध्ये नमूद केलेल्या सर्व पाच अटी कलम ६२ खाली आवश्यक असलेल्या नोंदणी पत्रकात किंवा हजेरीपटात अशा प्रत्येक कामगारास ज्या कालावधीत काम करण्यास भाग पाडण्यात आले त्या कालावधीचा संपूर्ण तपशील अचूक नोंदविण्यात आला पाहिजे किंवा हजेरीपटातील नोंदी अद्ययावत असल्या पाहिजेत.

काम, कलम ६१ पासून अनुषंगिक सूट देण्यासाठी कलम ६४(२).	काम, कलम ६४ (२) (घ) सतत चालणारे काम यासाठी.	कलम ६४ (२) (ख) पूर्वतयारीचे किंवा पूरक स्वरूपाचे काम यासाठी ६४ (२) (ग) खंडित स्वरूपाची कामे.	कलम ६४ (२) (१) यंत्रात विघाड झाल्यामुळे अडून राहिलेल्या वृत्तपत्र छापण्याच्या कामासाठी.
१२ विनी मातीच्या बस्तू उत्पादन करणारे कारखाने.	५२ आणि ५५ वरील ७ मधील सर्व शर्ती.	५१, ५४, ५५ आणि ५६.	५१, ५४, ५५ आणि ५६.
१३ गुहाळे (गुळ उत्पादन करणारे कारखाने).	५१, ५४, ५५ आणि ५६.	५१, ५४, ५५ आणि ५६.	५१, ५४, ५५ आणि ५६.
१४ वृत्तपत्र मुद्रणालये.	५१, ५४, ५५ आणि ५६.	५१, ५४, ५५ आणि ५६.	५१, ५४, ५५ आणि ५६.

(अ) कोणत्याही कामगारास कोणत्याही आठवड्यात ५६ तासांपेक्षा अधिक काळ काम करण्यास लावू नये.
 (ब) साप्ताहिक वृत्तपत्र प्रकाशित होण्याच्या आधी फक्त दोन दिवसांव्यतिरिक्त जादा काम करू नये.
 (क) ह्या कलमाखालील सुटीचा लाभ ज्या विभागातील यंत्रामध्ये विघाड झाला त्या विभागामध्येच घेता येईल.
 (ड) अशा प्रकारचे काम करण्याची परवानगी दिलेल्या सर्व कामगारांना जेवण्याची व विश्रांतीची मध्यंतरे दिली जाणजे.

१५	सर्व कारखाने	कलम ६४ (२) (ट) राष्ट्रीय महत्वाचे काम म्हणून राज्य शासनाने अधिसूचित केलेल्या कामासाठी.	राज्य शासनाने शासकीय राजपत्रात राष्ट्रीय महत्वाचे काम म्हणून अधिसूचित केलेल्या कोणत्याही कामावर लावलेले कामगार.	५१, ५२, ५४, ५५ आणि ५६.	वरील १० (१) मधील शर्त क्रमांक ५ सोडून इतर सर्व शर्ती."
----	--------------	--	---	------------------------	--

महाराष्ट्राचे राज्यपाल यांच्या आदेशानुसार व नावाने,

डॉ. श्री. ल. पुलकुंडवार,
शासनाचे उप सचिव.

In pursuance of clause (3) of Article 348 of the Constitution of India, the following translation in English of the Government Notification, Industries, Energy and Labour Department, No. FAC. 2019/C.R.-35/Labour-4, dated 6th November 2019, is hereby published under the authority of the Governor of Maharashtra.

By order and in the name of the Governor of Maharashtra,

DR. S. L. PULKUNDWAR,
Deputy Secretary to Government.

INDUSTRIES, ENERGY AND LABOUR DEPARTMENT

Madam Cama Marg, Hutatma Rajguru Chowk,
Mantralaya, Mumbai 400 032, dated 6th November 2019.

NOTIFICATION

THE FACTORIES ACT, 1948.

No. FAC.2019/C.R. 35/Labour-4 .— In exercise of the powers conferred by section 112 and sub-sections (1) and (2) of section 64 of the Factories Act, 1948 (LXIII of 1948) (hereinafter referred to as “ the said Act ”), and of all other powers enabling it in that behalf, the Government of Maharashtra hereby makes the following rules further to amend the Maharashtra Factories Rules, 1963 the same having been previously published as required by section 115 of the said Act, namely :—

RULES

1. (1) These rules may be called, Maharashtra Factories (Seventh Amendment) Rules, 2019.

(2) Rules 100, 101 and 102 shall remain in force for the period of five years from the date of publication of these rules in the *Maharashtra Government Gazette*.

2. In the Maharashtra Factories Rules, 1963 for rules 100, 101 and 102 the following rules shall be substituted, namely :—

“100. *Persons defined to hold positions of supervision or employed in a confidential position :—*

(1) In the factory the following persons shall be deemed to hold positions of supervision or management within the meaning of sub-section (1) of section 64, provided they are not required to perform manual labour or clerical work as a regular part of their duties, namely :—

(i) The Manager, Deputy Manager, Assistant Manager, Production Manager, Works Manager and General Manager ;

(ii) Departmental Head, Assistant Departmental Head, Departmental in-Charge or Assistant Departmental in-Charge ;

(iii) Chief Engineer, Deputy Chief Engineer and Assistant Engineer ;

(iv) Chief Chemist, Laboratory-in-Charge ;

(v) Personnel Manager, Personnel Officer;

(vi) Labour Officer, Assistant Labour Officer ;

(vii) Welfare Officer, Additional Welfare Officer or Assistant Welfare Officer ;

(viii) Safety Officer ;

(ix) Security Officer ;

(x) Foreman, Charge man, Overseer and Supervisor ;

(xi) Jobber in Textile Factories ;

(xii) Head Store-Keeper and Assistant Store-Keeper;

(xiii) Boiler Sarang or such Boiler Attendants who are in-charge of a battery of boilers and are only required to do supervisory work ; and

(xiv) Any other person who in the opinion of the Chief Inspector, holds a positions of supervision or management and is so declared in writing by him.

(2) In a Factory, the following persons shall be deemed to be employed in a confidential position within the meaning of sub-section (1) of section 64, namely :—

(i) Stenographers or Telex Operators ;

(ii) Office Superintendents ;

(iii) Head Clerk where there is no office Superintendent ;

(iv) Head Accountant and Head Cashier ;

(v) Head Time Keeper ; and

(vi) any other person who in the opinion of the Chief Inspector is employed in a confidential position and is so declared in writing by him.

(3) Any dispute whether a person, by virtue of the nature of his duties, falls in any of definitions given in sub-rule (1) or (2) above, shall be decided by the Chief Inspector by passing an order in writing, which shall be final.

(4) On an application made by the occupier or Manager of the factory, the Chief Inspector may declare in writing any person other than the person defined in sub-rules (1) and (2) above as a person holding a position of supervision or management or employed in a confidential position in a factory, if in the opinion of the Chief Inspector, such person holds such position or is so employed.

(5) All declarations of the nature described in sub-rule (4) of this rule, made by the Chief Inspector under the provisions of any earlier rules in that behalf shall be made under sub-rule (4), and shall continue to remain in force—

101. List of persons defined on rule 100 and overtime muster-roll and slip —,

(1) A list showing the names and designation of all persons defined in the rule 100 shall be maintained in every factory and it shall be made available for inspection to the Inspector at all times when work is being carried on in any factory.

(2) Where the ordinary rate of wages of any person, whose name is shown in the list maintained under sub-rule (1) of this rule does not exceed the wage limit specified in sub-section (6) of section 1 of the Payment of Wages Act, 1936 (4 of 1936), as amended, from time to time be entitled to extra wages in respect of overtime work under section 59 the Manager of the factory shall issue overtime slips as prescribed under rule 96, to such persons.

102. Exemption of certain adult workers.— Adult workers engaged in factories specified in column (2) of the Schedule hereto annexed, on the work specified in column (4) of the said Schedule shall be exempted from the provisions of section specified in column (5) thereof subject to the conditions, if any specified in column (6) of the said Schedule, and also subject to the following conditions, namely :—

(i) no woman worker shall be required or allowed to work for more than nine hours in any day ;

(ii) except in respect of exemption under clause (a) of sub-section (2) of section 61, the following limits of work inclusive of overtime shall be observed, namely :—

(a) the total number of hours of work in any day shall not exceed ten ;

(b) the spread over, inclusive of intervals for rest, shall not exceed twelve hours in any one day ;

(c) the total number of hours in week, including overtime shall not exceed sixty ; and

(d) the total number of hours of overtime shall not exceed one hundred fifteen for one quarter :

Provided that, the limits imposed by sub-clauses (a) and (b) of this clause shall not apply in the case of a shift workers engaged in factories specified against category and No. X (1) to 39 in the said Schedule if the said worker is allowed to work the whole or part of the subsequent shift in the absence of a worker who has failed to report for duty.

Schedule

Category Number (१)	Class of factories (२)	Exemption under section (३)	Nature of exempted work (४)	Exemption from section (५)	Conditions (६)
१	All factories	६४(२) (a) and ६४(३) for urgent Repairs and for consequential exemptions from the provisions of section ६१.	<i>Urgent repairs :-</i> Explanation. For the purposes of this exemption, "urgent repairs" shall means (a) repair to any part of machinery, plant or structure of a factory, which are of such a nature that delay in their execution would involve danger to human life or a safety or the stoppage of the manufacturing processes; (b) repairs to deep-sea ships and repairs to commercial aircrafts which are essential to enable such ships or aircrafts to leave port at proper time or continue their normal operations in sea-worthy or air-worthy	५१, ५२, ५४, ५५, ५६ and ६१.	(i) The occupier or manager of the factory shall send to the Inspector a notice within २४ hours of the commencement of the work, stating therein the precise nature of urgent repairs, the exact time of the commencement of such work and the list of all persons employed on such work. A copy of such notice shall be displayed in the factory as provided under section १०८(२) of the Act, within २४ hours of the completion of the work of urgent repairs, a notice to that effect shall be sent to the Inspector, along with the copy of the entries made in respect of every worker mentioned in the earlier notice. (ii) No worker shall be allowed or required to work on such repairs for more than १५ hours on any one day, ३९ hours during any ३ consecutive days or ६६ hours during each

			conditions as the case may be; and (c) repairs in connection with a change of motive power e.g. from steam to electricity or <i>vice versa</i>, when such work cannot possibly be done without stoppage of the normal manufacturing process : Provided that, urgent repairs shall not include periodical cleaning and maintenance work.	period of seven consecutive days, commencing from his first employment on such work. (iii) If the Inspector is of the opinion that any work carried on in a factory as urgent repairs is not urgent repairs the Inspector shall serve on the manager an order to that effect and the manager shall in respect of such work, not required any worker to work in contravention of the provisions of sections ५१, ५२, ५४, ५५, ५६ and shall comply with section ६१ of the Act; (iv) No worker shall be required or allowed to work for a period of more than ६ hours before he has had an interval of rest or food of at least half an hour. (v) Provisions of section ५३ of the Act and rule १५ and १६ of the rules shall be complied with.	(i) No worker shall be required or allowed to work on shift of longer than ८ hours duration, (ii) Intervals for food and rest shall be given to all workers allowed to work on such work, (iii) provisions of rule १५ and १६ shall be
II	All factories except those on continuous process.	६४(२) (b) for work in the nature of preparatory or complementary	(a) maintenance work in connection with the mill gearing, the electric driving of lighting apparatus, the mechanical or electrical lifts or hoists and the	५१, ५४, ५५ and ५६	

		work.	steam or water pipes or pumps of the factory; (b) departmental oilers; and (c) Workers attending to the starting, stopping and maintaining electrical motors and connected switch gears.		complied with.
III	All factories.	६४(२) (c) for work which is necessarily intermittent in nature.	(a) Work performed by drivers on lighting, ventilating and humidifying apparatus; (b) work performed by fire pump man and all personnel on the fire-fighting staff; (c) Telephone Operators and Telex Operators.	५१, ५४, ५५, and ५६	(i) No worker shall be required or allowed to work on shift of longer than ८ hours duration, (ii) Intervals for food and rest shall be given to all workers allowed to work on such work, (iii) Provisions of rule ९५ and ९६ shall be complied with.
IV	All factories.	६४(२) (h) for work in the engine-rooms, boiler house, power plant or transmission machinery.	Workers engaged in engine rooms or boiler house attending to power plant or transmission machinery or the prime movers.	५१ and ५२	Provisions of section ५३ and rule ९५ and ९६ shall be complied with.
V	All factories.	६४(२) (j) work of loading and	Workers engaged in the loading or unloading of railway wagons	५१, ५२, ५४, ५५ and ५६	(i) No worker shall be required or allowed to work on shift of longer than ८ hours duration.

		unloading.	or lorries, trucks and tankers or the loading and unloading at jetties.		(ii) Intervals for food and rest shall be given to all workers allowed to work on such works. (iii) Provisions of section ५३ and rule ९५ and ९६ shall be complied with.
VI	Carbonic Acid Gas factories.	६४(२) (b) for work in the nature of preparatory or complementary work.	Work of firemen to light a lye boiler.	५१, ५४ and ५५	(i) This exemption shall be availed of only on the day on which the plant is restarted after a closure. (ii) No worker shall be required or allowed to work on shift of longer than ८ hours duration. (iii) Intervals for food and rest shall be given to all workers allowed to work on such work. (iv) Provisions of rule ९५ and ९६ shall be complied with.
VII	(१) Cloth printing factories or departments.	६४(२) (b) work in the nature of preparatory or complementary work.	Work in the nature of preparatory or complementary to main operation of printing sanforizing, finishing and mercerizing of cloth.	५१, ५४ and ५६	Provisions of rule ९५ and ९६ shall be complied with.
	(२) Cotton spinning and weaving mills.	Do	Work involved clearing blow room flues.	Do	Do
	(३) Film Studios.	Do	All work in the nature preparatory or complementary work which is necessary for the	Do	Do

VIII	Dyeing or bleaching factories or departments.	६४(२) (b) for work in the nature of preparatory or complementary work.	shooting of films. Work performed by Klermen.	५५, ५४, ५५ and ५६.	(i) No workers shall be required or allowed to work on shift of longer than ८ hours duration. (ii) Intervals for food and rest shall be given to all workers allowed to work on such work. (iii) Provisions of rule ९५ and ९६ shall be complied with.
IX	(१) Brick factories.	६४(२) (b) for work in the nature of preparatory or complementary work.	Work of firemen on kilns.	५५	(i) No worker shall be required or allowed to work on shift of longer than ८ hours duration. (ii) Intervals for food and rest shall be given to all workers allowed to work on such work. (iii) Provisions of rule ९५ and ९६ shall be complied with.
	(२) Cashew Nut factories.	Do	Oil Extraction work	५५	Do
	(३) Cloth Printing and Processing factories.	६४(२) (d) for work which for technical reason must be carried out continuously.	Work of cloth printing, bleaching, finishing, mercerizing, raising, dyeing, singeing and sanforizing.	५५	(i) No worker shall be required or allowed to work on shift of longer than ८ hours duration. (ii) Intervals for food and rest shall be given to all workers allowed to work on such work

(४) Collapsible tube manufacturing factories.	Do	Work of painting, coating, dying of collapsible tubes if carried on in a continuous process.	५५	Do
(५) Cycle manufacturing, Automobile manufacturing and manufacture of steel furniture.	Do	Work of painting and enameling section and semi-auto-matic painting plant.	५५	Do
(६) Enamelled wire manufacturing factories.	Do	Work of enameling of wire.	५५	Do
(७) Ferrous and Non-Ferrous metal factories.	Do	Work on hot Rolling.	५५	Do
(८) Flour Mills.	Do	All work.	५५	Do
(९) Gum Industry.	Do	Work performed in connection with shifting, dehusking, grinding and packing.	५५	Do
(१०) India	Do	Melting Department	५५	Do

Government Mint.		including dress washing.		
(११) Leather cloth factories.	Do	Working of continuous coating of PVC drying fusing in hot air oven and embossing.	५५	Do
(१२) Lime Bhatties.	Do	Workers employed on Bhatties.	५५	Do
(१३) Oil Mills.	Do	All continuous process work.	५५	Do
(१४) Ordnance.	Do	Work in melting shop swarfanneal in furnace gas producers, Electrical sub-stations and water and electrical distribution departments.	५५	Do
(१५) Pharmaceutical factories.	Do	All continuous process work.	५५	Do
(१६) Plastic factories.	Do	Work on plastic injection moulding machine and extrusion machine.	५५	Do
(१७) Pottery work.	Do	Workers of firemen on kilns.	५५	Do
(१८) Shellac factories.	Do	Workers employed on kilns.	५५	Do

	(१९) Smelting and Refining factories.	Do	(१) Work on the reducing furnace. (२) All continuous process work in connection with electrolytic refining.	५५	Do	
	(२०) Soap factories.	Do	Work on soap boiling pans and soap drying pans.	५५	Do	
	(२१) Sodium and potassium bichromate factories.	Do	All works.	५५	Do	
	(२२) Spinning and Weaving Mills.	Do	Work on hot air sizing machine.	५५	Do	

X	(१) Acetylene factories.	६४(२) (d) for work for which technical reasons must be carried on continuously.	Generation of gas and filling of cylinders.	५१, ५२, ५४, ५५ and ५६	(i) No worker shall be required or allowed to work on shift of longer than ८ hours duration. (ii) Intervals for food and rest shall be given to all workers allowed to work on such work. (iii) Provisions of rule ९६ shall be complied with. (iv) Compliance with section ५३ shall be made in such way that such workers shall be allowed not less than two holidays in each period covered by four consecutive statutory holidays under section ५२(१). (v) In the absence of a worker who has failed to report for duty, a shift worker may be allowed to work the whole or part of the subsequent shift: Provided that, the next shift of that worker shall not commence before a period of १६ hours has elapsed after the specified stopping time of the shift to which he belongs.
---	--------------------------	---	---	-----------------------	---

(२) Carbonic Acid gas works.	Do	Work of firemen, pump men, plant driver, oilers and the filling of cylinders.	Do	Do
(३) Carbonic acid gas solidification works.	Do	All works except packing blocks.	Do	Do
(४) Cement factories and asbestos cement factories.	Do	All continuous process works.	Do	Do
(५) Chemical factories.	Do	Do	Do	Do
(६) Chemical product factories.	Do	Process of manufacturing activated carbon.	Do	Do
(७) Chematographic films processing factories.	Do	Work on developing and washing process.	Do	Do
(८) Coal gas factories.	Do	All work in the resort house and on the water gas plant, work of the coal yard labour staff in unloading coal, feeding hoppers and removing coke, work on the siphons boilers, station meters and governors.	Do	Do
(९) Computer installations.	Do	All work.	Do	Do
(१०) Confectionery	Do	Manufacturing of malted	Do	Do

Manufacturing departments or factories.		chocolate flavoured food and chocolate making.		
(११) Crude Mineral oil and Petro-chemical Refining factories.	Do	(a) All continuous process work performed by the plant operators, fire operators, laboratory testers and analysts, maintenance and instrument personnel connected with continuous process work, dressers and sample carries. (b) Work performed by safety operators.	Do	Do
(१२) Dextrine manufacturing factories.	Do	All continuous process work.	Do	Do
(१३) Distilleries.	Do	Work on the extraction of sugar from various bases, fermentation of sugarcane juice and distillation of fermented wash.	Do	Do
(१४) Electrical accumulators charging department of factories.	Do	Operations in connection with charging electrical accumulators.	Do	Do
(१५) Electrical receiving station and sub-stations.	Do	Operation and maintenance of transformers and their auxiliaries including receiving	Do	Do

				and distribution, switch gear, lightening arrestors, synchronous and other condensers and rotary and static condensers.			
	(१६) Electronic Component factories.	Do		Welding, lacquering and colour coding of carbon registers.	Do		Do
	(१७) Ferrous and non-ferrous metal factories.	Do		Hot rolling.	Do		Do
	(१८) Glass factories.	Do		All continuous process work including cartoning and packing carried out in continuous chain.	Do		Do
	(१९) Glycerine factories.	Do		All continuous process work.	Do		Do
	(२०) Hydraulic Pumping stations.	Do		All work.	Do		Do
	(२१) Ice factories.	Do		Work of the engine and compressors, drivers and assistants and oilers.	Do		Do
	(२२) Magnesium Chloride.	Do		The work on concentrating process.	Do		Do
	(२३) Milk Dairies.	Do		All work of receiving, chilling processing of milk by	Do		Do

supply factories generating electricity in any manner and those engine rooms and boiler Departments or generating electricity in any manner.		Prime oven and auxiliaries, generators, transformers and switchgears, also engines and boilers and their auxiliaries.		
(३१) Public pumping and compressor stations.	Do	Preventive and break down maintenance of pumps and compressors.	Do	Do
(३२) Rubber Tyre and Rubber factories.	Do	All work on curing process of rubber.	Do	Do
(३३) Silver refineries.	Do	All work.	Do	Do
(३४) Soap factories.	Do	(a) All continuous process work in continuous soap making plant. (b) All continuous process work in synthetic detergent plants including cartoning and packing carried out in a continuous chain.	Do	Do
(३५) Sodium and Potassium Bichromate factories.	Do	Work in furnace and crystalliser.	Do	Do

	(३६) Starch factories.	Do	All work except the Engineering Department and workshops.	Do	Do
	(३७) Sugar factories.	Do	Operations beginning with receiving and weighing of sugar cane and ending with bagging of sugar.	Do	Do
	(३८) Vegetable oil hydrogenation factories.	Do	The work viz. refining bleaching, filtering, generation of hydrogen, hydrogenating and deodourising processes, also compression of oxygen and the cylinder filling.	Do	Do
	(३९) Factories having effluent treatment Plant.	Do	All continuous process work.	Do	Do
XI	All cotton ginning factories.	६४(२) (b) for work in the nature of preparatory or complementary work, section ६२(२) (१) for work carried during fixed seasons and	Work performed by gin fitters, mochies and Oilers.	५१, ५२, ५४, ५५, ५६ and ६१	All the five conditions in X(i) and (vi) Register or muster Roll required to be maintained under section ६२ shall show correctly full particulars of periods within which each such worker may be required to work, entries in the register or Muster Roll, shall be up to date.

		section ६४(२) for consequential exemption from section ६१.				
XII	Policy works	६४(२) (d) of work of continuous nature.	Work on Tunnel Kilns.	५२ and ५५	All the five conditions as in VII	
XIII	Gur (Jaggery) factories.	६४(२) (b) for work in the nature of preparatory or complementary work and ६४(२)(c) for work which is necessarily intermittent in nature.	All work.	५१, ५४, ५५ and ५६	All the five conditions as in VIII	
XIV	Newspaper Printing Presses.	६४(२) (i) for work in Printing of	All work on daily or weekly Newspapers.	५१, ५४, ५५ and ५६	(a) No workers shall be allowed to work for more than ५६ hours in any week. (b) No overtime shall be carried on	

		Newspaper which is held up due to break down of machinery.			except for two days prior to the date of the publication of the weekly Newspapers. (c) The exemption under this entry shall be availed of only in that section of the Press where there is break down of machinery. (d) Intervals for food and rest shall be given to all workers allowed to work on such work.
XV	All factories.	६४(२) (K) for work notified by the State Government as work of National importance.	Workers engaged in any work which is notified by the State Government in the <i>Official Gazette</i> , as work of National importance.	५१, ५४, ५५, and ५६.	All the conditions as in X (१) except condition No. (V)™.

By order and in the name of the Governor of Maharashtra,

DR. S. L. PULKUNDWAR
Deputy Secretary to Government.